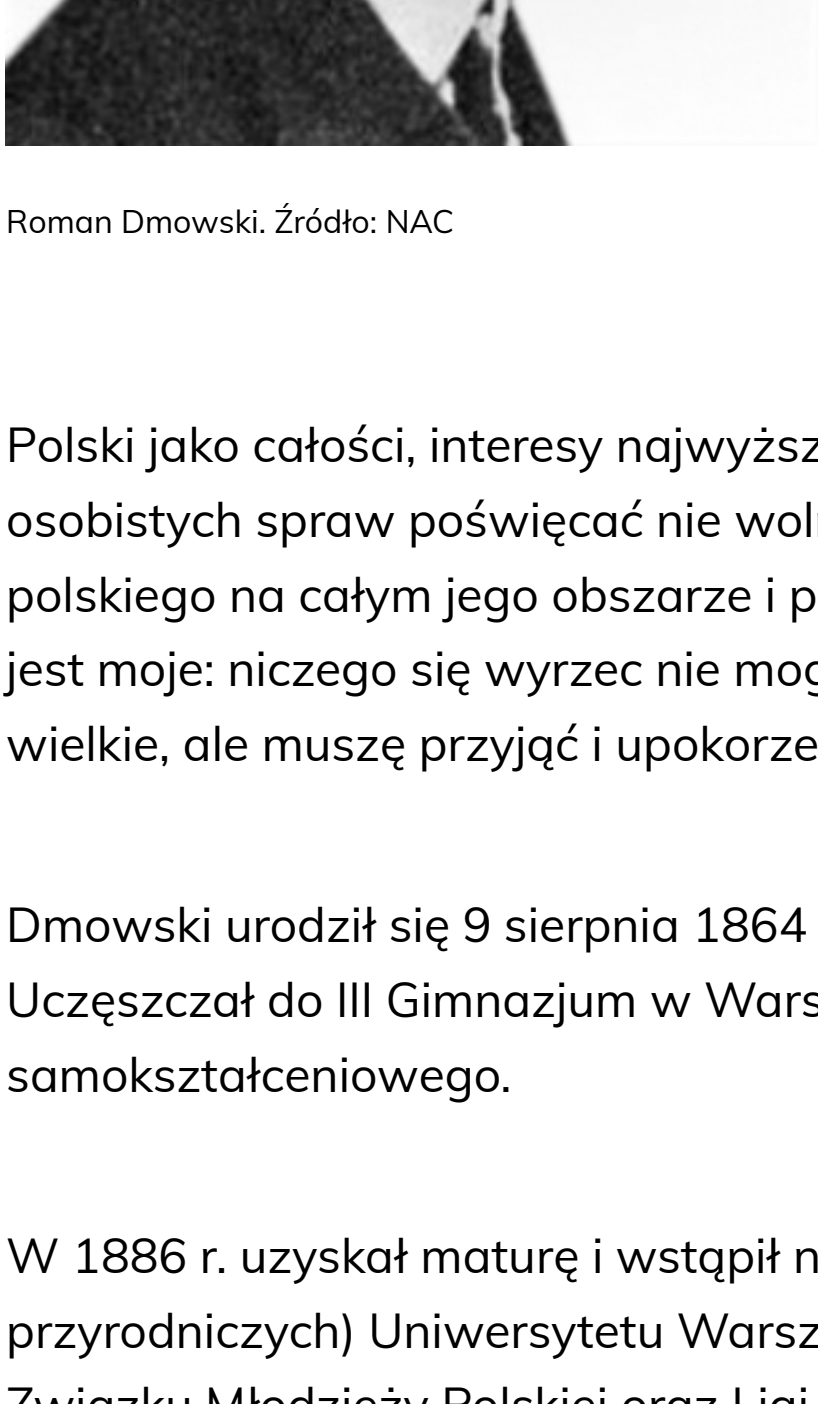

Budowa niepodległego państwa

Roman Dmowski (1864-1939)

AKTUALIZACJA: 16.02.2021, PUBLIKACJA: 15.05.2009 [Postacie](#)

Roman Dmowski. Źródło: NAC

W opublikowanych w 1903 r. "Myślach nowoczesnego Polaka" Roman Dmowski, przedstawiając najważniejsze założenia ideowe nacjonalizmu polskiego.

Pisał: "Jestem Polakiem [...] nie dlatego tylko, że mówię po polsku, że inni mówiący tym samym językiem są mi duchowo bliżsi i bardziej dla mnie zrozumiali, że pewne moje osobiste sprawy łączą mnie bliżej z nimi niż z obcymi, ale także dlatego, że obok sfery życia osobistego, indywidualnego, znam zbiorowe życie narodu, którego jestem częścią, że obok swoich spraw i interesów osobistych znam sprawy narodowe, interesy

Polski jako całości, interesy najwyższe dla których należy poświęcić to, czego dla osobistych spraw poświęcać nie wolno. Jestem Polakiem - to znaczy, że należę do narodu polskiego na całym jego obszarze i przez cały czas jego istnienia (...) Wszystko co polskie jest moje: niczego się wyrzec nie mogę. Wolno mi być dumnym z tego, co w Polsce jest wielkie, ale muszę przyjąć i upokorzenie, które spada na naród za to, co jest w nim marne".

Początek działalności Dmowskiego

Około 1890 r. rozpoczął współpracę z tygodnikiem "Głos". Brał czynny udział w obchodach 100. rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 Maja, organizując z tej okazji w Warszawie wielką patriotyczną manifestację.

W maju 1891 r. ukończył studia i uzyskał dyplom "kandydata nauk przyrodniczych", odpowiadający doktoratowi. Dzięki zapomocy z Kasy im. Mianowskiego kontynuował studia w Paryżu. Do stolicy Francji dotarł jesienią 1891 r., zatrzymując się wcześniej m.in. w Szwajcarii, gdzie poznał Zygmunta Balickiego, którego przekonał do zmian w Lidze Polskiej.

12 sierpnia 1892 r., wracając z Paryża, został aresztowany przez policję rosyjską podczas przekraczania granicy. Oskarżono go m.in. o udział we wspomnianej manifestacji z 1891 r. Następných pięć miesięcy spędził w więzieniu śledczym w warszawskiej Cytadeli. 3 stycznia 1893 r. po wypłaceniu kaucji na kilka miesięcy opuścił więzienie.

Pomimo dozoru policyjnego w kwietniu tego roku, wspólnie z Janem Ludwikiem Popławskim, na specjalnie zwołanym posiedzeniu w Warszawie doprowadził do przekształcenia Ligi Polskiej, której zarzącał brak działań na rzecz odbudowania państwa polskiego, w nową organizację - Ligę Narodową. Przez następnych siedem miesięcy stał na czele jej Komitetu Centralnego.

W napisanej w tym czasie broszurze "Nasz patriotyzm" przedstawił program nowej organizacji, w którym akcentował nadrzędnosc interesu narodowego wobec podziałów klasowych i dzielnicowych.

W listopadzie 1893 r. ogłoszono wyrok w jego sprawie. Po zaliczeniu mu pobytu w Cytadeli w poczet kary, otrzymał pięcioletni zakaz przebywania na terenie zaboru rosyjskiego, z czego pierwsze trzy lata spędzić miał pod dozorem policji. Miejscem jego pobytu stała się Mitawa, położona na południe od Rygi.

Na początku 1895 r. nielegalnie przekroczył granicę rosyjską i zamieszkał we Lwowie. Od marca tego roku jego teksty ukazywały się w "Przeglądzie Wszehpolskim". W lipcu 1895 r. został redaktorem naczelnym tego pisma.

Dmowski w Lidze Narodowej

Latem 1896 r. na zjeździe Ligi Narodowej w Budapeszcie wszedł w skład jej nowego kierownictwa, obok Jana Ludwika Popławskiego, Zygmunta Balickiego, Teofila Waligórskiego i Karola Raczkowskiego.

W latach 1898-1900 trzykrotnie odwiedził Francję i Anglię, a także odbył podróż do Brazylii. W 1901 r. przeniósł się do Krakowa, przeprowadzając tam również "Przegląd Wszehpolski".

Po wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej podjął działania mające uniemożliwić realizację planów PPS dotyczących wywołania w Królestwie Polskim powstania z pomocą m.in. naczelnego dowództwa armii i rządu japońskiego. W tym celu w maju 1904 r. przybył do Tokio (blisko dwa miesiące przed reprezentującymi PPS Józefem Piłsudskim i Tytusem Filipowiczem) przekazując najważniejszym osobistościom politycznym Japonii memoriami, w których przekonywał o tym, iż wspieranie antyrosyjskiego powstania na ziemiach polskich nie przyniesie Japonii żadnych korzyści, a będzie miało tragiczne następstwa dla samych Polaków. Występował przeciwko ruchowi rewolucyjnemu, który uważał za szkodliwy dla jedności narodowej i sprawy polskiej.

Jesienią 1905 r., po ogłoszeniu konstytucji w Rosji, przeniósł się na stałe do Warszawy, gdzie zamieszkał już pod własnym nazwiskiem. Przeprowadzka do stolicy oznaczała także likwidację "Przeglądu Wszehpolskiego".

W listopadzie 1905 r. wziął udział w deputacji przedstawicieli Królestwa Polskiego do rosyjskiego premiera Sergiusza Wittego, w rozmowie z którym domagał się m.in. przywrócenia w Królestwie urzędu namiestnika, polskiego sądownictwa i systemu oświatowego obejmującego wszystkie etapy edukacji, a także proponował rozwiązanie zwolania do Warszawy polskiego sejmu.

Od grudnia 1905 r. do lutego 1907 r. kierował redakcją "Gazety Polskiej". W latach 1907-1909 był posłem do II i III Dumy Państwowej, pełniąc funkcję prezesa Koła Polskiego.

W wydanej w 1908 r. książce "Niemcy, Rosja i kwestia polska" dowodził, iż dla narodu polskiego zdecydowanie większe zagrożenie stanowią Niemcy niż Rosja, gdyż oprócz potęgi militarnej i wielkiego potencjału, mają one przewagę cywilizacyjną, która w sytuacji opanowania przez nich wszystkich ziem polskich groziłaby wynarodowieniem Polaków.

Dmowski w czasie I wojny światowej

Po wybuchu I wojny światowej wszedł w skład utworzonego 25 listopada 1914 r. w Warszawie Komitetu Narodowego Polskiego, który reprezentując orientację prorosyjską, skupiał głównie przedstawicieli Narodowej Demokracji oraz Stronnictwa Polityki Realnej. W czerwcu 1915 r. wyjechał do Piotrogradu.

Zajęcie przez Niemców na początku sierpnia tego roku Warszawy i wyparcie przez wojska państw centralnych Rosjan z Królestwa Polskiego stworzyło nową sytuację polityczną, wobec której zdecydował się wyjechać na Zachód.

Na początku listopada 1915 r. opuścił Rosję i udał się do Londynu, gdzie prowadząc rozmowy z wieloma politykami, a także naukowcami i dziennikarzami, przekonywał do poparcia odbudowy niepodległego państwa polskiego.

Był jednym z sygnatariuszy "Deklaracji lozańskiej", która wyrażała protest przeciwko aktowi 5 listopada 1916 r. wydanemu przez cesarzy Wilhelma II i Franciszka Józefa I.

15 sierpnia 1917 r. został przewodniczącym powstałego w Lozannie Komitetu Narodowego Polskiego, który tworzyli politycy Narodowej Demokracji i Stronnictwa Polityki Realnej. 20 września 1917 r. KNP uznany został przez rząd francuski za oficjalną reprezentację Polski. W następnych miesiącach tę samą decyzję podjęły rządy Wielkiej Brytanii, Włoch i USA.

CZYTAŁIŚMY

Dmowski i dziedzictwo Narodowej Demokracji - rozmowa z Aleksandrem Hallem

22 czerwca 1918 r. w Szampanii wręczył sztabdary czterem pułkom powstającej we Francji Armii Polskiej, na czele której stanął gen. Józef Haller. W sierpniu 1918 r. wyjechał z Paryża do Stanów Zjednoczonych, gdzie zabiegał o poparcie Polonii amerykańskiej. We wrześniu i listopadzie tego roku dwukrotnie spotkał się z prezydentem T. W. Wilsonem.

Oceniając po latach działania Komitetu Narodowego Dmowski pisał: "Najważniejsze cele, któreśmy sobie na Zachodzie w swej akcji podczas wojny postawili, zostały urzeczywistnione. Zjednoczenie Polski i utworzenie państwa polskiego zostało przez sprzymierzeńców ogłoszone jako jeden z warunków pokoju. Polska już miała pozycję państwa sprzymierzonego; państwo to miało w Komitecie Narodowym organ z uznanymi oficjalnie atrybutami rządu w sprawach zewnętrznych i wojskowych; miało urzędowe przedstawicielstwo dyplomatyczne w mocarstwach sprzymierzonych; Komitet Narodowy miał pod swą władzą armię polską, uznaną za sprzymierzoną i walcującą. Mieliśmy tym samym zapewniony udział w konferencji pokojowej, jako jedno z państw sprzymierzonych".

"Trzeba tu zaznaczyć - dodawał Dmowski - że osiągnięcie tej pozycji byłoby niemożliwe bez utworzenia armii polskiej na Zachodzie, a więc bez tego, co dla tej sprawy zrobiła Francja. Posiadanie armii, stojącej u boku sprzymierzonych, było jedyną naszą legitymacją do tytułu państwa sprzymierzonego, a co za tym idzie, do udziału w konferencji pokojowej. Legitymacja ta była niezbędna. Dobrze, że była uznana za wystarczającą. Inaczej, Polska ze swymi legionami, walczącymi po stronie państw centralnych, ze swym Królestwem listopadowym, ze swą Radą Regencyjną, z rządem warszawskim i z jego ciągle ponawianymi deklaracjami, musiałaby być przez państwa zachodnie uznana za sprzymierzeńcę państw centralnych i w końcu znalazłaby się wśród zwyciężonych". (R. Dmowski „Polityka polska i odbudowanie państwa”).

Dmowski na paryskiej konferencji pokojowej

W 1919 r. wraz z Ignacym Paderewskim reprezentował Polskę na paryskiej konferencji pokojowej. 28 czerwca 1919 r. wspólnie z nim podpisał w jej imieniu Traktat Wersalski. 10 września 1919 r. złożył podpis pod traktatem koalicji z Austrią w Saint-Germain, który pozostawił sprawę Galicji wschodniej zawieszoną.

Działalność Dmowskiego w niepodległej Polsce

W latach 1919-1922 Dmowski był posłem na Sejm (wybrano go zaocznie podczas jego pobytu na konferencji w Paryżu). W listopadzie 1919 r. ciężko zachorował na zapalenie płuc i w styczniu 1920 r. za radą lekarzy wyjechał na kilka miesięcy do Algierii.

W maju 1920 r. powrócił do Warszawy. W czasie wojny polsko-bolszewickiej wszedł w skład powołanej 1 lipca 1920 r. Rady Obrony Państwa. 19 lipca ustąpił z ROP i wyjechał do Poznania, gdzie zamieszkał. Pod koniec 1921 r. kupił niewielki majątek z pałacikiem w Chłudowie pod Poznaniem.

Od 27 października do 14 grudnia 1923 r. pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych w rządzie Wincentego Witosa.

Działalność Dmowskiego po przewrocie majowym

Po przewrocie majowym w grudniu 1926 r. założył opozycyjny wobec władz rządowych Obóz Wielkiej Polski, organizację o charakterze pozaparlamentarnym i ponadpartyjnym. Jej deklaracja ideowa, której był autorem, zakładała m.in. solidarnosc narodową, ścisły związek państwa z Kościołem katolickim oraz potrzebę kształtowania dyscypliny społecznej i obywatelskiej.

W 1928 r. przekształcił Związek-Ludowo Narodowy w Stronnictwo Narodowe.

Na początku lat trzydziestych utworzony przez niego OWP stał się organizacją masową (w 1932 r. liczyła około 120 tys. członków), stosującą radykalne metody walki politycznej i prowadzącą działalność bojówkarską, w głównej mierze antysemitką. W 1933 r. decyzją władz państwowych OWP został rozwiązany w całym kraju.

Roman Dmowski zmarł po długiej chorobie 2 stycznia 1939 r. w Drozdowie koło Łomży. Pochowany został w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Bródnowskim w Warszawie. W pogrzebie uczestniczyć miało około stu tysięcy osób.

"W poważnej historiografii Dmowski zajmuje należne mu miejsce jako jeden z dwóch najważniejszych twórców polskiej niepodległości. Zresztą z biegiem czasu coraz lepiej dostrzegana jest komplementarność wysiłków obozów Piłsudskiego i Dmowskiego w trakcie I wojny światowej. Ta niezamierzona gra na dwóch fortepianach służyła sprawie polskiej" – mówił w wywiadzie dla Muzeum Historii Polski opozycjonista w PRL prof. Aleksander Hall.

Dorobek ideowy Dmowskiego

Jak przypomniał, autor „Myśli nowoczesnego Polaka” pozostawił po sobie bogaty dorobek polityczny i intelektualny, choć – zwrócił uwagę Hall – należy korzystać z niego selektywnie.

„Roman Dmowski był twórcą formuły nowoczesnego polskiego patriotyzmu, czy nacjonalizmu i przez to w środowiskach, które nie uznają narodu za wartość czytelnie niechęć (...) jest oceniany w świetle dzisiejszych standardów, lub wręcz poprawności politycznej. Poddawany tego typu wiewiekszy nie pasuje do naszej epoki, przez co łatwo wydawać bardzo słabe sądy, ale niestety nie w tym. Postacie i procesy historyczne trzeba rozpatrywać na tle ich czasów i norm, które w tamtym czasie obowiązywały, a nie w świetle współczesnych aktualnych tendencji i aktualnych mód” – tłumaczył Hall.

"Oczywiście, należy przyznać, że Dmowski był antysemitą" - mówił prof. Hall. "Był to antysemityzm spowodowany oceną zagrożeń wynikających z istnienia dużej niezasymlowanej warstwy społecznej odgrywającej ważną rolę w życiu gospodarczym kraju. Należy podkreślić, że nie miał on nic wspólnego z rasizmem biologicznym propagowanym przez niemiecki nazizm. To zupełnie inne typy antysemityzmu" - dodawał.

Poza wymienionymi już wcześniej "Myśłami nowoczesnego Polaka (1903) i pracą "Niemcy, Rosja i kwestia polska" (1908), do jego najważniejszych dzieł należą również: "Polityka polska i odbudowanie państwa polskiego" (1925), "Kościół, naród, państwo" (1927) oraz "Świat powojenny i Polska" (1931). Był również autorem dwóch powieści o opublikowanych pod pseudonimem Kazimierz Wybranowski: "W połowie drogi" (1931) i "Dziedzictwo" (1931).

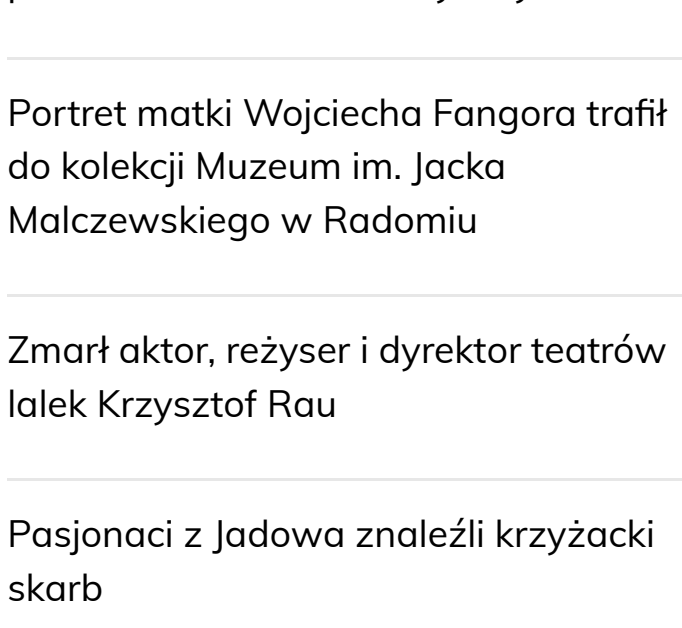
Roman Dmowski odznaczony był Wielką Wstęgą Orderu Polonia Restituta. (PAP)

mjs/

Dmowski	dyplomacja	endecja	II RP	KNP	Narodowa Demokracja	OWP
Stronnictwo Narodowe	Traktat Wersalski					

COPYRIGHT

NAJNOWSZE

Premier: Jan Oliszewski zawsze dążył do tego, aby Polska była prawdziwie silna i niepodległa

Rekordowe zainteresowanie musicielem „Piękną i Bestią” w poznańskim Teatrze Muzycznym

Portret matki Wojciecha Fangora trafił do kolekcji Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu

Zmarł aktor, reżyser i dyrektor teatrów lalek Krzysztof Rau

Pasjonaci z Jadowa znaleźli Krzyżacki skarb

NAJPOPULARNIEJSZE

01
Poeta o najbardziej zakłamanym zyciorysie – 125 lat temu urodził się Władysław Broniewski

02
Wystawa o Związku Sowieckim – „Wczoraj i dzisiaj – 100 lat Imperium zła”

03
Kalendarium II wojny światowej

04
Konstantcińska wystawa Tamary kempickiej przedłużona do 12 marca

05
W imieniu prezydenta RP prezes IPN wręczył Krzyże Walki i Solidarności

Newsletter

Wpisz swój e-mail

☐ Oświadczam, że wyrażam zgodę oraz upoważniam Muzeum Historii Polski, ul. Krakowską 33/35, W-wa 00-614 MHP jako Administratora danych osobowych oraz wszelkie podmioty działające na rzecz lub zlecenie MHP do przetwarzania moich danych osobowych w zakresie i celach niezbędnych do otrzymywania newslettera, dopóki nie odwołam. Jestem świadomy, że mam prawo w dowolnym momencie odstąpić od tej zgody oraz że udzielenie zgody nie wpływa na zgodność z prawem przetwarzania, którego dokonano na podstawie zgody udzielonej przed jej wycofaniem. Jestem też świadomy, że przysługuję mi prawo dostępu do moich danych, do ich usunięcia, do ograniczenia przetwarzania, do przeniesienia danych, do sprzeciwu wobec przetwarzania.

ZAPISZ SIĘ